

izvozi u susjedne gradove, pa tako i u Dalmaciju.

Cvito Fisković završava rad obaranjem tvrdnji talijanskog historičara umjetnosti Cecchellija, koji kaže: »Tko pođe u Dalmaciju i kao pisac pregleda riznice Nina, Dubrovnika i Kopra, potpuno će se uvjeriti, da je Dalmacija bila jako središte te (zlatarske) proizvodnje. U njoj su sudjelovali ljudi različitih narodnosti, osobito Talijani, Nijemci i poneki Slaveni«.

Fisković upućuje na to, da bi se arhivi u Dalmaciji morali temeljito istražiti, kako bi se još većim brojem argumenata posve oborila ta tvrdnja. Hrvatima su dokazali, naročito u zlatarstvu, da su već u ranom srednjem vijeku bili sposobni postići velike rezultate.

Darka Rukljač

GLASNIK ZEMALJSKOG MUZEJA Sarajevo, 1946—1952.

Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu počeo je izlaziti 1888. i do danas neprekidno nastavlja svoje izlaženje. Ma da nije bilo zastoja u izdavanju, ipak treba naglasiti, da se karakter ovog našeg važnog časopisa u pojedinim društvenim i vremenskim periodima znatno mijenjao. Glasnik je pokrenut za vrijeme vladavine Austrougarske monarhije u Bosni i Hercegovini i tada je sadržavao različite članke iz gotovo svih oblasti društvenih i prirodnih nauka. U časopisu pored nekoliko stručnih radnika, uglavnom stranaca, surađuje i mnogo amatera iz cijele Bosne i Hercegovine. Zbog stanja arheološke nauke u to vrijeme, njihov se cijeli rad ustvari svodi na opisivanje iskopanog materijala, koji se u većini slučajeva naučno ne obrađuje. Za vrijeme bivše Jugoslavije »Glasnik« i dalje izlazi, ali sada zbog smanjenih mogućnosti terenskih istraživanja i nedovoljnog razumijevanja u pogledu financiranja, časopis ima mnogo manji opseg i ograničuje se uglavnom na kraće članke iz različitih područja društvenih i prirodnih nauka. Poslije Oslobođenja počinje međutim jedan novi datum u historiji rada ovog časopisa. Kako su se mogućnosti izdavanja raznih stručnih časopisa jako povećale, tako se i »Glasnik« konačno mogao ograničiti na štampanje radova iz onih područja, koja su u Zemaljskom muzeju najviše zastupana. — Tako sada »Glasnik« uglavnom štampa arheološke, etnografske i nešto

historijskih radova. Arheoloških radova ima najviše, te je tako Glasnik jedan od najvrednijih i najboljih časopisa u zemlji.

Ovdje ću ukratko prikazati arheološke radove iz »Glasnika« nove serije od 1946.—1952.

U »Glasniku« za 1946. izašao je slijedeći arheološki rad:

Josip Korošec: *Pećina Hrustovača, novi lokalitet slavonske kulture.*

U ovom radu Korošec obrađuje interesantan materijal, koji je iskopan u pećini Hrustovači god. 1938., ali do g. 1946. nije naučno obrađen. Poslije pregleda tipova posuda i dužeg zadržavanja na opisivanju ornamentike, pisac se najviše zadržava na problemu odnosa Hrustovače prema slavonskoj kulturi, zatim isto tako tretira i važan odnos prema gradinskoj kulturi. — Na osnovu svega izloženog pisac zaključuje, da nalazi iz Hrustovače pripadaju slavonskoj kulturi, premda smatra, da se zasaada ne može bliže odrediti, kojem se baš periodu slavonske kulture ovaj lokalitet može pripisati.

U »Glasniku« za 1947. izašli su slijedeći arheološki radovi:

Milutin Garašanin: *Položaj Butmira prema preistoriskim nalazištima u Srbiji.*

Pisac na osnovu stanovitih sličnosti u keramici i plastici Vinče i Butmira zaključuje, da su u mlađe kamenito doba ove dvije kulture mogle biti u bližem dodiru. Pisac smatra, da naselje u Butmiru pripada periodu vinčansko-pločničke faze, t. j. periodu, koji u Vinči počinje na dubini oko 6,5 m.

Dimitrije Sergejevski: *Arheološki nalazi u Sarajevu i okolici.*

Ovdje su po riječima pisca opisani svi nalazi iz antknog doba i nešto iz srednjeg vijeka s teritorija grada Sarajeva i okoline. Među najvažnijim nalazima iz antknog doba pisac spominje odlomke rimskih tegula sa žigovima, mozaični pod rimske zgrade, sarkofage i grobove i četiri rimska kapitela iz IV. st. n. e. Od srednjovjekovnih nalaza pisac ističe dva kamena sarkofaga, staklenu čašu iz sarkofaga br. II., dva lijepa romanička kapitela iz Sarajeva i t. d.

U *Glasniku* za 1948. izašli su slijedeći arheološki radovi:

Alojz Benac: *Završna istraživanja u pećini Hrustovači.*

Benac je nastavio rad u Hrustovači, koji je započeo M. Mandić 1938. god. Rezultati iskopavanja dati su dosta opširno u ovom radu. Modernim načinom iskopavanja A. Benac je uspio, da jasno odvoji nekoliko kulturnih slojeva. Zatim dalje daje opširan pregled keramike iz svih slojeva kao i pregled ostalog iskopanog materijala. U zaključku autor kaže, da je pećina Hrustovača bila nastanjena kroz dugi niz godina vrlo vjerojatno samo kao sezonsko sklonište. Po oblicima i ornamentici keramike ovo nalazište pripada slavonskoj kulturi, upravo ima najbliže analogije sa slavonskim nalazištima Vučedol, Sarvaš, Zok i drugi. Što se tiče tehnike ornamenata i motiva, pisac napominje, da se mogu naći izvjesne veze sa zapadnim megalitskim kulturama, a naročito s kulturom zvonastih pehara južne i centralne Evrope. Detaljna analiza omogućuje piscu i datiranje ovog naselja. On zaključuje, da na ovom lokalitetu život počinje početkom brončanog doba.

Dimitrije Sergejevski: *Rimska cesta na Nevesinjskom polju*

Pisac je u ovom radu donio izvještaj o svom istraživanju antiknih ostataka u Nevesinjskom polju. On nam daje opširan izvještaj o istraživanju ne samo ceste, nego i ostalih ostataka rimske materijalne kulture, te uz opis ceste i pretpostavku, kuda bi sve ona mogla proći, navodi i nekoliko važnijih rimskih lokaliteta.

Dimitrije Sergejevski: *Novo akvizicije odeljenja klasične arheologije Zemaljskog muzeja*

U ovom su radu opisane sve akvizicije, koje su u toku triju godina dospjele u Zemaljski muzej. Pisac je dao njihovu opširnu analizu, a ja ovdje ukratko navodim samo najvažnije. Ističe se naročito interesantan rimski nadgrobni spomenik od bijela mramora iz prijelaza od I. na II. st. n. e., koji je nađen u Stocu. Prema natpisu, koji je relativno čitak, pisac zaključuje, da se ovdje radi o jednoj tek romaniziranoj ilirskoj porodici. Izvanredno je zanimljiva i rimska urna slična onima, koje su nađene na japodskom teritoriju kod Bihaća. Zatim treba spomenuti »tračkog konjanika« u medaljonu, nađenog u

Sarajevu 1947. To je prviput, da je ovakav nalaz otkriven u Bosni. Osim ovih stvari nabavljeno je i nekoliko zanimljivih kapitela iz III.—IV. st. n. e.

U »Glasniku« za 1949.—1950. izašli su slijedeći arheološki radovi:

Alojz Benac: *Istraživanje prethistorijskih nalaza u dolini Bile*

Autor je god. 1948. ispitivao nalazima bogatu dolinu rijeke Bile kod Travrnika. Ispitivanja su dala zanimljive rezultate. Prvenstveno su važna dva neolitska lokaliteta Mujevine i Nebo. Keramička grupa s lokaliteta Nebo po stilskim se odlikama materijala veže za butmirsku kulturu, dok je ona s Mujevine sasvim različita i po mišljenju autora nije suvremena s Nebom. — Gradina iznad Alihodža zanimljiva je prvenstveno zbog toga, što je na njoj nađena keramika, koja stilski pripada slavonskoj kulturi. Pisac napominje, da ovaj materijal pruža dragocjene podatke za dalje proučavanje slavonske kulture u Bosni.

Dimitrije Sergejevski: *Japodske urne*

Pisac daje podatke o nalazu japodskih urni u okolini Bihaća uz napomenu, da su gotovo sve već publicirane onim redom, kako su bile otkrivene. Njihovo ponovno publiciranje bilo je potrebno zbog toga, što prije materijal nije bio obrađen. Posebnu pažnju posvećuje pisac urnama broj III. i IV., a osobito vezama njihovih figuralnih predstava s predstavama iz grčke arhajске umjetnosti. Pisac dalje utvrđuje, da ove urne pripadaju ilirskom plemenu Japoda, a što se tiče njihova datiranja, oslanja se naročito na tipove fibula, koje su nađene u urni broj IV., a vremenski odgovaraju I. st. n. e.

Josip Korošec: *Travnik i okolina u prethistorijsko doba*

U ovom članku pisac daje podatke za niz prethistorijskih lokaliteta u Travniku i okolini. Od neolitskih naselja spominje Mujevine i Nebo. Zatim opisuje ukupno 42 gradinska lokaliteta. Pisac razlikuje dvije vrste gradinskih utvrđenja: gradine s obrambenim tumulusom i bez tumulusa. Dalje se pisac zadržava na manjim i siromašnijim lokalitetima, koji sadržavaju nalaze iz raznih perioda. Spominje takva 23 lokaliteta. Iz latenskog perioda u okolini Travnika autor navodi 2 lokaliteta, Alihodže i Crkvinu u Turbetu kod Travnika.

Irma Čremošnik: *Nalaz slavenske keramike u Rači 1947. god. i pregled nalaza slavenske keramike u Bosni do danas*

U ovom radu Irma Čremošnik daje opširan opis slavenske keramike iz Rače. Tu je nađeno slavensko groblje s dosta fragmentiranog i cijelog slavenskog posuda u grobovima. U vezi s ovim nalazom autorica daje i pregled svih nalaza slavenske keramike u Bosni do 1947. Na temelju analize materijala zaključuje, da su se stari oblici i primitivna tehnika dugo zadržavali u provinciji. Što se tiče provenijencije, autorica se oslanja na mišljenje većine arheologa, koji najviše podvlače vezu slavenske keramike s latenskom i provincijskom keramikom. Što se tiče kronologije, autorica je zasada ne daje smatrajući, da je potrebno izvršiti još više terenskih ispitivanja, jer se na problemu slavenske keramike u Bosni dosad vrlo malo radilo.

Branko Gavela: *O pitanju originalnosti i datovanja butmirske kulture.*

U ovom radu autor uglavnom iznosi sva dosada izrečena mišljenja o problemu butmirske kulture. Na kraju kaže: »Osnovne koncepcije o poreklu i datovanju kulture Butmira sukobljavaju se na pitanju prioriteta Butmira odnosno široke kontinentalne oblasti nad Egejom«. I ne iznoseći svoje mišljenje nada se, da će problem biti riješen poslije objavljivanja rezultata iskopavanja lokaliteta Nebo na Biljoj, čiji materijal pokazuje srodnost s kulturom Butmira.

Đoko Mazalić: *Semizovac i okolina arheološke bilješke*

Od arheoloških lokaliteta autor spominje na lijevoj obali Bosne Gradinu i Grad, gdje su prilikom obrade zemlje ljudi nailazili na prethistorijsku grnčariju i metalne predmete. Na lokalitetu Grad nađen je i grob s priložima iz halštatskog perioda. Zatim autor opisuje lokalitet Gradinu pod Lokvama. Na njoj nema prethistorijskih ostataka, ali se poznaju tragovi prethistorijskih utvrda.

Ostali podaci u članku odnose se na srednjovjekovne nekropole stećaka, crkvine i t. d., što ne spada u područje arheologije izravno.

U Glasniku za 1951. izašli su slijedeći arheološki članci:

Korošec, A. Benac, Garašanin M. i D.: *Oko problematike Vinče*

U ovom radu pisci podvrgavaju kritici datiranje prof. Vasića i u isto vrijeme iznose i svoje mišljenje o vinčanskoj kulturi. Prije svega pisci se kritički osvrću na metodu rada prof. Vasića. Naročito napominju, da ogroman broj kamenog oruđa iz Vinče uopće nije publiciran, a ukoliko jest, prof. Vasić tvrdi, da je bilo upotrebjeno »in usum mortuorum«. Pisici međutim smatraju, da je to tipično neolitsko oruđe upotrebjeno za obradu zemlje. Isto su tako u detaljnoj kritici izložena poglavlja o keramici, plastici, industriji cinabarita u Vinči, o grobovima, stanovima i t. d. Iz cjelokupnog stava pisaca vidi se, da oni ne primaju nijednu postavku prof. Vasića, a kao potvrdu za svoje mišljenje, da Vinča pripada neolitskom dobu, zahtijevaju — pored uvjerljivih dokaza, iznesenih u tekstu — i reviziono kopanje, koje će pokazati, na čijoj se strani nalazi naučna istina.

Duje Rendić-Miočević: *Onomastička pitanja s teritorije ilirskih Dalmata*

Na osnovu proučavanja izvora (Strabon), kao i onomastičkih pitanja, pisac ovog članka iznosi zanimljive i korisne podatke o ekonomskom i socijalnom razvitku Dalmata za vrijeme rimskog imperija. Tako on navodi, da rimsko društvo, koje je osnovano na robovlasničkom sistemu, nije moglo kod Dalmata razušiti njihovu primitivnu ekonomiku, t. j. Dalmati i dalje zadržavaju svoj karakteristični patrijarhalni društveni sistem. Pisac dalje daje niz epigrafskih primjera, koji su nađeni u Dalmaciji, a koji svjedoče, da su Iliri uglavnom ostali glavni etnički faktor na cijelom ovom području sve do dolaska Slavena.

Duje Rendić-Miočević: *Novi ilirski epigrafski spomenici iz Ridera*

U ovom se radu govori o natpisima s kamenih spomenika iz starog Ridera (Danilo kod Šibenika). Analizom slova i teksta pisac stvara zaključke o razvitku ilirske onomastike.

Josip Korošec: *Sloveni i drvena kultura*

U ovoj raspravi Korošec navodi mišljenja različitih arheologa o podrijetlu i razvoju slavenske kulture. Pravnine, koje se pojavljuju u ostacima

slavenske materijalne kulture, pokušava na pr. bugarski arheolog Mijatev protumačiti činjenicom, da su Slaveni, živeći u šumovitim i močvarnim predjelima, sve predmete materijalne kulture pravili od drveta, koje se ne može dugo niz godina očuvati. Pisac zatim iznosi i tvrdjenja drugih arheologa o ovom problemu, kao i o pitanju slavenske etnogeneze. Sam se autor ne slaže s mišljenjem Mijateva, koji po njegovim riječima nema dovoljno čvrstog oslonca za svoje tvrdnje.

Dimitrije Sergejevski: *Kasnoantički mauzolej u Turbetu*

Autor nam daje opširan opis kasnoantiknog mauzoleja otkopanog 1942. kod Travnika. Nalazi analogije u Marusicu kod Solina, a također navodi i mišljenja Dyggvea i Eggera, da se ovakav način građenja srece često u Smirni i Mesopotamiji, gdje je već odavno poznat. Za datiranje ovog mauzoleja nema autor sasvim sigurna oslonca. Ipak on kaže, da se vrijeme gradnje može staviti negdje u IV., a možda i V. st. naše ere.

Irma Čremošnik: *Nalazi nalaza u srednjovjekovnoj zbirci Zemaljskog muzeja u Sarajevu*

Autorica prvi puta obrađuje velik dio dosad nepubliciranog materijala iz srednjovjekovne zbirke Zemaljskog muzeja. Budući da je veći dio tih nalaza pripadao grobovima, autorica se ukratko zadržava i na načinu sahranjivanja u srednjovjekovnoj Bosni. Osim toga, za većinu materijala nalazi analogije u Dalmaciji, dok za tipove bjelobrdske kulture nalazi sličnosti isključivo u srednjoj Bosni.

Alojz Benac: *O ishrani prehistorijskih stanovnika B. i H.*

U ovom radu govori pisac o svim onim nalazima u prehistorijskim lokalitetima, koji su zanimljivi u pogledu rasvjetljavanja pitanja ishrane njihovih stanovnika. Tako autor dolazi do zaključka, da se na pojedinim lokalitetima, a naročito u različitim vremenskim i klimatskim periodima čovjek hranio na različite načine. Negdje je prevladala zemljoradnja, a negdje su više lovili divljač ili ribu. U I. i II. željeznom dobu stanovnici sojenica poznaju velik broj raznih žitarica, a gaje i domaće životinje, koje također upotrebljavaju za jelo (ovca, svinja, koza i t. d.). Ilirsko stanovništvo B. i H., naročito ono s Glasinca, koji je i danas

poznat po odličnim pašnjacima, gaje dobru stoku, za koju zamjenom dobiva metalne prerađevine iz Grčke i Italije.

Ružica Bižić: *Tipovi preistorijskih fibula u B. i H.*

Velik broj publiciranih ali dosad neobrađenih fibula iz Bosne i Hercegovine, autorica ovog članka datira i grupira na temelju tipologije i novijih rezultata u arheološkoj nauci. Ona nalazi analogije kako u Italiji i Trakiji, tako i u centralnoj Evropi. Osim toga izdvaja niz tipova, koji su autohtonog podrijetla.

Irma Čremošnik: *Nalaz staroslavenskih mamuza iz Sultanovića*

Pozlaćene brončane mamuze i dio s pojasa (kopčica) datira Irma Čremošnik prema tipološkim odlikama u IX. i početak X. st. n. e. Autorica smatra, da mamuze po tipu i ornamentu jako nalikuju onima iz Biskupije. S druge strane tehnika, u kojoj su rađene (»Kerbschnitt«), približavaju ih kasnorimskim i gotskim predmetima, kao i predmetima iz Keszthely-kulture. Prema svemu tome autorica zaključuje, da su ovi predmeti importirani u naše krajeve.

U »Glasniku« za 1952. izašli su sljedeći arheološki radovi:

Josip Korošec: *Neki elementi slovenske materijalne kulture, VI. i VII. st.*

Pisac govori o skromnim ostacima slavenske kulture ovog perioda, koji ipak, ma kako skromni, predstavljaju interesantan materijal za proučavanje slavenske materijalne kulture. Pisac prvo spominje kuće u obliku zemunica u Poljskoj, zatim od kulturnih zgrada slavensko svetište u Ptuj, koje se datira u VII. st., i neke primjere grobne arhitekture iz Moravske. Pored velikog broja keramike »praškog« tipa, pisac ističe za proučavanje slavenske kulture važne rezultate, do kojih su došli Rybakov i J. Werner u ispitivanju emalja kulture Moščino i t. zv. »gotskih« i »dnjeparskih« fibula.

Po mišljenju pisca, dragocjeni su podaci iz ovog perioda solidna baza za buduće proučavanje slavenske kulture.

Branimir Gabričević: *Liturgijsko značenje prikaza na reversu Mitrine kultne slike*

U ovom radu pisac navodi nekoliko interesantnih reljefa Mitrina kulta, specijalno onih, koji na reversu i aversu imaju izrađene neke scene. Iznosi

mišljenje F. Cumonta, po kojem je u obrednoj svečanosti postojao jedan posebn, svečani moment, kada se okretao reljef s posebnom slikom na reversu. Pisac želi u ovom članku dokazati, da je taj moment pričest. U tu svrhu navodi opširnije opis kulturnih svečanosti kao i tvrdjenja starih crkvenih otaca (Tertulijan), koji govore o pričesti u Mitrinu kultu.

Milutin Garašanin: *Ka problemu Dimini migracije*

Pisac prije svega iznosi mišljenja raznih arheologa o pitanju Dimini-migracije. Konstatira uglavnom dva suprotna načina mišljenja: jedna grupa učenjaka smatra, da se, uslijed sličnosti Dimini-kulture i potiske kulture, ovdje radi o jednoj migraciji u pravcu sjever-jug, dok drugi zastupaju mišljenje, da se radi o migraciji s juga, što prihvaća i autor ovog rada. Svoje tvrdjenje autor podkrepljuje nizom dokaza, do kojih je došao analizom materijala.

Dimitrije Sergejevski: *Kasnoantički spomenici iz Šipova*

U zapadnoj su Bosni na rijeci Plivi kod sela Šipova nađeni različiti antikni spomenici, koje autor ovdje redom publicira. Ističe naročito arhitektonske dijelove jedne fasade nadgrobne kapele iz IV. st., medaljon s mauzoleja s poprsjem pokojnika i dva krilata genija sa strane. Naročito je zanimljiva mrtva Meduza, koja se inače rijetko predstavlja.

Irma Čremošnik: *Srednjovjekovna kapa iz Bile kod Travnika*

U jednom srednjovjekovnom sarkofagu našla je Irma Čremošnik kapu, koju ovdje publicira, zatim nekoliko srebrnih novčića iz XIII. i XIV. st. i jedan novac mađarske kraljice Marije, kovan krajem XIV. st. Prema ovom novcu mogla bi se po autoričinu mišljenju ova kapa datirati u XV. st. Autorica navodi još i druge dokaze, te prema obliku i izradi kape također zaključuje, da bi se ona mogla datirati najkasnije u početak XVI. st.

Alojz Benac: *Način stanovanja u prehistorijskim periodima Bosne i Hercegovine.*

Pisac je na temelju dosadašnjih rezultata dao opširniji prikaz stanovanja u prehistoriji od paleolita do kraja drugog željeznog doba.

Dajući razvoj nastambe od neudobnih neolitskih zemunica, u kojima se čak

nije mogla ni vatra ložiti, pa do lijepo izrađenih ilirskih sojenica i drvenih kuća s nekoliko odjeljaka, pisac nam je pružio lijepu sliku kulturnog razvoja ljudskog društva u tim najstarijim vremenima.

Ružica Bižić: *Grobovi u Donjoj Dolini*

Na podlozi analize bogatog sadržaja ilirske nekropole u Donjoj Dolini, autorica dolazi do zaključka, da grobovi pripadaju I. i djelomično II. željeznom dobu. Na osnovu analize metalnih objekata datirana je i keramika iz grobova u isti period.

Josip Korošec: *Ljudske statuete iz Ripča*

Autor u ovom radu obrađuje dosad nedirnuti problem ripačkih statueti i smatra, da se prema ostalom materijalu mogu datirati u halštat »C«. Što se tiče njihove izradbe i izgleda, pisac ne nalazi analogije u dosadašnjoj literaturi niti im zasada može odrediti namjenu.

Irma Čremošnik: *Keramika iz rimskog nalazišta Mogorjelo*

Autorica daje pregled keramike iz antičkog i srednjeg vijeka, koja je nađena u rimskom kastrumu Mogorjelo. Budući da ne postoji određena stratigrafija nalaza, autorica napominje, da je radi utvrđivanja kronologije ovih nalaza bilo potrebno vršiti stalne usporedbe s nalazima iz drugih lokaliteta i na taj način postaviti relativnu kronologiju. U radu je podjednako posvećena pažnja kako antičkoj, tako i slavenskoj keramici, koju je autorica s mnogo truda izdvojila iz velike mase grubog rimskog posuda, koje se po oblicima i tehnici često miješa sa slavenskim.

Đuro Basler: *Topografska grada*

U opširnom radu pisac daje podatke o nalazištima iz svih prehistorijskih perioda, i to s teritorija Bosanskog Broda i gornjeg toka Ukrine. Među mnogim lokalitetima pojavljuje se velik broj dosad neotkrivenih, za što uglavnom ima zasluga pisac ovog rada. Uz rad su priložene dvije mape s obilježenim lokalitetima.

Ružica Bižić-Drechsler

W. F. VOLBACH, *ELFENBEIN-ARBEITEN DER SPÄTANTIKE UND DES FRÜHEN MITTELALTERS*

W. F. VOLBACH: *ELFENBEIN-zeja u Mainzu (Römisch-Germanisches Zentralmuseum)* izašla je 1952. vrlo vrijedna publikacija o kasno-an-

tiknim i ranosrednjovjekovnim umjetninama od kosti pod naslovom »*Elfenbeinarbeiten der Spätantike und des frühen Mittelalters*« od W. Fritz Volbacha (drugo izdanje).

Malo je materijala, koji je već od najstarijih vremena bio za izradbu dragocjenih predmeta toliko omiljen kao slonova kost, a što je koja zemlja bila bogatija, a time i potreba za luksusom veća, to je i potrošnja slonove kosti rasla. Ona je služila za ukrašavanje pokućstva, stropova i zidova, za nakit i predmete kozmetike, upotrebljavali su je kipari, a carevi uzimali za trofeje. Velik je broj sačuvanih predmeta od slonove kosti, osobito od IV. st. dalje, pa se čini, da je rijetko koji materijal bolje prebrodio krizu i previranje razdoblja seobe naroda.

U uvodu radnje, autor napominje, da mnoge svjetske zbirke posjeduju prekrasne umjetnine od slonovače, tako da je danas već moguće na njima pratiti stilski razvoj, međusobne utjecaje pojedinih škola, a i vremenski ih određivati. Međutim, o tehnici izradbe, o umjetnicima i o mjestima fabrikacije još se uvijek vrlo malo zna. Pisac dalje nastoji fiksirati pojedine škole, odrediti njihove umjetničke produkte i naći veze među njima. U gornjoj Italiji cvate gornjoitalska škola, koju najbolje predstavlja »*Dyptichon Stilichos*«. U Trieru, koji je tokom IV. i V. st. neobično procvao javljaju se domaće radionice, ali nije moguće utvrditi, kolik je njihov umjetnički razmah, jer je dvorska umjetnost još uvijek ovisna o majstorima s Istoka. Za Provansu, nastavlja autor, ne zna se točno, je li imala domaće radionice, iako postoji veza između radova rezbara i galskih sarkofaga. Lokalni razvoj u V. i VI. st. pokazuje t. zv. merovinška škola (Lyon, Dijon). Na Istoku djeluje sirska i palestinska škola, a velik broj ravenatskih diptiha ulazi u taj krug. Carigrad pokazuje zanimljivu mješavinu stila, jer se pored klasicističkih radova nalaze i takvi, u kojima dominiraju aleksandrijski i sirske elementi.

S Karlom Velikom počinje nova epoha, koja je okarakterizirana težnjom, da se ideal klasičnog doba nanovo oživi. Ova karolinška renesansa zahvaća i majstore rezbare. Njihovi radovi, veli pisac, mogu se istraživati samo u vezi s ranokršćanskim umjetninama, jer oni imitiraju njihove oblike i prikaze. Za

izradbu korica knjiga često se upotrebljavaju kasnoantikni diptisi, koji se preraduju i nanovo ukrašavaju (na pr. diptih iz riznice milanske katedrale). Međutim, ipak se u osnovi osjeća jedan novi stil — ukočenje oblika, frontalnost likova, manirizam u naborima, veća plošnost i t. d.

U drugom dijelu radnje, pisac dijeli cjelokupni materijal — kasnoantikni i ranosrednjovjekovni — na profani i kršćanski, a zatim ga grupira po vrstama, i to: diptisi, privatni diptisi, ploče, kasete, korice knjiga i ostali predmeti (piksidi, češljevi, privjesci, kopče i t. d.). Za svaku grupu materijala daje kratak historijat postanka, stilskog razvoja, a djelomično i kronologiju (na pr. konzularski diptisi imaju od 405.—450. neprekinutu liniju razvoja). Donosi niz značajnih radova i umjetnina iz zbirki mnogih svjetskih muzeja, crkvenih riznica, sveučilišnih biblioteka i t. d. — riznica katedrale u Rimu, Milanu, muzeja u Carigradu, Londonu, New Yorku, Parizu, Berlinu, Lenjingradu Baltimoru, Firenzi i t. d. Uz svaki objekt daje opis, mjere i dataciju, a donosi i komparativni materijal i literaturu.

Treći dio zapremaju izvrsne reprodukcije 259 umjetnina (216 kasnoantiknih i 43 ranosrednjovjekovnih) na 68 tabla.

Dodan je popis literature, kojom se autor služio, i kratica za časopise, zatim lista mjesta, gdje se sada objekti nalaze i mjesta, gdje su nađeni.

Branka Uikić-Belančić

J. KEIM, H. KLUMBACH: *DER RÖMISCHE SCHATZFUND VON STRAUBING*

U trećem broju serije *Münchener Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte* (1951) (urednik prof. J. Werner) objavljen je pod naslovom »*Der Römische Schatzfund von Straubing*« dragocjen nalaz dijelova rimske paradne opreme iz Straubinga, koji je jedinstven nalaz te vrste na području rimskog imperija. Autori publikacije jesu J. Keim i H. Klumbach.

U samom je uvodu naglašeno, da je materijal iznesen tek kataloški uz dobre reprodukcije, kako bi se nauka što prije upoznala s ovim značajnim arheološkim otkrićem u Donjoj Bavarskoj, dok će njegovu detaljnu naučnu razradu — umjetnička, historijska i kulturno-historijska — slijediti naknadno u